

O'QUVCHILARNING KASBIY TAYYORGARLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

Abduxamidova Nafisa Muxammadovna

Namangan viloyat Yangiyo'rg'on tuman MMTBga
qarashli 26-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali muallif kasbiy ko'nikmalar, o'quvchi yoshlarning qiziqishlari, bitiruvchilarga psixologik xizmat va uni amalga oshirish usullari haqida so'zlab o'tadi.

Kalit so'zlar: Malaka, tajriba, ko'nikma, kompetensiya, adaptatsiya.

Har qanday rivojlangan davlat iqtisodiyotining holati ko'p jihatdan progressiv ilmiy-texnik g'oyalar oqimining intensivligi va ularni amalga oshirish tezligi bilan belgilanadi. Axborotlashtirish va ishlab chiqarish texnologiyalarining intellektualizatsiya darajasi oshib borishi munosabati bilan maxsus ma'lumotlar hajmi -ilmiy, texnik, texnologik va boshqalar tez o'sib bormoqda. Mamlakatda ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar ro'y berayotgan sharoitda mutaxassislar tayyorlash sifatiga talablar sezilarli darajada oshmoqda. Rivojlanayotgan jamiyat zamonaviy bilimdon, axloqiy va tadbirkor odamlarga, tanlangan vaziyatda mustaqil ravishda mas'uliyatli qarorlar qabul qila oladigan, ularning yuzaga kelishi mumkin bo'lgan oqibatlarini oldindan aytib bera oladigan, harakatchanlik, jo'shqinlik, konstruktivlik, mamlakat taqdiri uchun harakat qiladigan kadrlarni tayyorlash asosiy vazifadir. Ta'limni modernizatsiya qilish kontseptsiyasi kasbiy ta'limning asosiy maqsadini belgilaydi - bu mehnat bozorida raqobatbardosh, o'z kasbini yaxshi biladigan va tegishli faoliyat sohalariga yo'naltirilgan, jahon standartlari darajasida ixtisoslikda samarali ishlashga qodir, doimiy professionallarga tayyor malakali mutaxassisni tayyorlash. o'sish, ijtimoiy va kasbiy harakatchanlik, shaxsning tegishli ta'lim olish ehtiyojlarini qondirish. Mutaxassislarni tayyorlashga qo'yiladigan talablar shuni ko'rsatadiki, uning kelajakdagi kasbiy faoliyati va hayotining muvaffaqiyati va samaradorligi ta'lim muassasasi

bitiruvchisining kasbiy faoliyatga qanday kirishiga, uning faol ijodiy faoliyatga tayyor bo'lishiga, o'zini takomillashtirish va kasbiy o'sishiga bo'lgan ehtiyojiga bog'liq hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda kasbiy faoliyatning eng mukammal shakli mutaxassisning transformatsion, innovatsion, ijodiy faoliyati hisoblanadi. Bugungi kunda ishlab chiqarishga daromad keltiradigan, g'oyalarni taklif qiladigan va ishlab chiqadigan, innovatsion yechimlarni topadigan va iqtisodiy jihatdan samarali loyihalarni amalga oshiradigan mustaqil, ijodiy mutaxassislar, tashabbuskor mutaxassislar kerak. Shuningdek kasbiy ta'limni o'quvchilarga o'qitish va o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyasiga murojaat qilmasdan amalga oshirish mumkin emas. Bunday sharoitda tayyor bilimlarni taqdim etish va o'zlashtirishga yo'naltirilgan o'qitish texnologiyasi oqilona va istiqbolli deb tan olinmaydi. Intellektual madaniyatni shakllantirish va mutaxassisning ijodiy qobiliyatini yuksaltirish bilan bog'liq yangi ta'lim texnologiyalari zarur. Amalga oshirilgan ishlar bu yo'nalishda mavjud bo'lganlar ijodiy faoliyat kontseptsiyasiga asoslangan pedagogik texnologiyalarga asoslangan bo'lishi kerak. Biznesning muvaffaqiyati ko'p jihatdan mutaxassislarning malakasi, murakkab tadqiqot, ishlab chiqish va tashkiliy vazifalarni ijodiy hal qilish qobiliyatiga bog'liq. Bunday mutaxassislarni shakllantirish muammosi asosan fundamental va amaliy - oliy ta'lim tizimida ilm doirasidan tashqarida hal etiladi. Zamonaviy ta'limning eng muhim maqsadi mutaxassisga nafaqat zarur tayyorgarlikni, balki uning butun umri davomida o'qishni davom ettirish ko'nikmalarini berishdir. Ijodiy fikrlaydigan mutaxassislarni tayyorlash o'quvchilarni ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb qilish, uning natijalarini ishlab chiqarishga jalb qilish orqali amalga oshiriladi. O'quvchilarni o'qitishning professional-ijodiy yo'nalishi ilmiy ijodning metodologiyasi va tajribasi asoslarini bilishni o'z ichiga oladi. Bu nafaqat ularning kelajakdagi ishlarining tabiati, balki chuqur ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida bo'lajak mutaxassislarga qo'yiladigan talablar: ularning intellektual qobiliyatlari va ijodiy salohiyatini amalga oshirish qobiliyatining yuqori darajasi bo'lajak mutaxassisning malakasi va raqobatbardoshligi; o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyati. Bugungi kunda kasb-hunar ta'limi tizimiga ta'lim darajasiga qo'yiladigan umumiy talablarda faol joriy etilgan davlat ta'lim standartlari bitiruvchini kasbiy vaziyatda tizimli

harakat qilish, o'z faoliyatini tahlil qilish va loyihalashtirish, noaniqlik sharoitida mustaqil harakat qilish, o'zini takomillashtirishga bo'lgan doimiy xohish (o'z-o'zini bilish) bo'lishi kerakligini taqozo etadi. Bugungi kunda o'quvchilarga ilmiy-tadqiqot faoliyatining asoslarini o'rgatadigan kelajakdagi mutaxassislar uchun kasbiy tayyorgarlikning yangi tizimini ishlab chiqish zarurati tug'ildi. Zamonaviy fanda "kasbiy tayyorgarlik" tushunchasi kasbiy tayyorgarlik bilan bog'liq bo'lib, kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonini aks ettiradi. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, kasbiy faoliyatga tayyorgarlik faqat kasbiy faoliyatning bo'lajak mutaxassislarini mahorat bilan cheklab qo'yilishi mumkin emas. Maqsadli faoliyat tanlangan faoliyat samaradorligini ta'minlaydigan kasbiy va shaxsan muhim fazilatlarni shakllantirish va rivojlantirish uchun ham zarurdir. Tarkibiy va funktsional tarkibiy qismlarni turistik sohada bo'lajak mutaxassislar uchun kasb-hunar ta'limi tizimining zarur va etarlicha tarkibiy qismlari sifatida ajratish mumkin. Bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashning tizimni tashkil etuvchi komponenti o'qitishning maqsadi - kasbiy faoliyatga tayyorlikni shakllantirishdir. Shu bilan birga, tayyorlik shaxsning faol faol subyektiv holatini va kasbiy vazifani bajarish uchun kuchlarni safarbar qilishni tavsiflovchi murakkab integrativ shaxs sifati sifatida qaraladi. Aksariyat mualliflar mutaxassisning kasbiy faoliyatga tayyorligi bo'yicha bilim, ko'nikma va shaxsiy xususiyatlari kabi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi. Shuni yodda tutgan holda, biz bo'lajak mutaxassisning kasbiy faoliyatga tayyor bo'lishida o'zaro bog'liq bo'lgan uchta jihatni ajratamiz: shaxsiy; kasbiy faoliyatga axloqiy, psixologik, nazariy va amaliy tayyorgarlikni tavsiflovchi kognitiv va praxeologik. Tanlangan qoidalarni umumlashtirib o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligi tizimining tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatish imkonini beradi: kognitiv, faol va shaxsiy. Kognitiv tarkibiy qism talabaning tanlangan kasbining mohiyati va mazmuni, ushbu sohadagi mutaxassisning shaxsiga bo'lgan talablar, shuningdek, samarali kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan bilim darajasini aks ettiradi. Shaxsiy tarkib kelajakdagi mutaxassisning kasbiy faoliyatga tayyorlanish darajasini ma'naviy va ruhiy tayyorgarligini tavsiflaydi. U qiymat yo'nalishlarini shakllantirish darajasini, tanlangan mutaxassislikka qiziqish, uning natijalaridan qoniqish, kasbiy faoliyatga bo'lgan qiziqishni rivojlantirish va o'zini

takomillashtirish faoliyatida ishtirok etish darajasini aks ettiradi. Ushbu tarkibiy qismlar kasbiy faoliyatga tayyor bo'lish fenomenining yaxlitligini va uning tarkibiy qismlarining dialektik o'zaro bog'liqligini aks ettiradi, bu ularni tanlangan mutaxassislik uchun bo'lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi tizimini saqlab qolish va rivojlantirish uchun zarur va etarli deb hisoblashga asos beradi. Ushbu tarkibiy qismlarning birlashtirilishi maqsadga erishishga yordam beradi - mutaxassislarni sifatli tayyorlash, ularning mustaqil kasbiy faoliyatga tayyorligini shakllantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'oziyev E., Mamedov K. Kasb psixologiyasi. - T.: O'zMU, 2003.
2. Yusupova F. I. O'quvchilar individual tayyorgarligini amalga oshirishning pedagogik-psixologik jihatlari. "Xalq ta'limi" jurnali. 2005.
3. <https://uzbekistan.ureport.in/story/364/>